

Justyna Jerzyk-Wojtecka

Oddział Informacji Naukowej i Prac Naukowo-Dydaktycznych
Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego
e-mail: justyna.jerzyk@lib.uni.lodz.pl

Szkolenia biblioteczne online w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego Wyniki ankiety ewaluacyjnej

DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/0860-7435.24.08>

Abstrakt: W artykule przedstawiono podstawowe zagadnienia metodyczne e-learningu i ich wykorzystanie w przygotowaniu szkolenia bibliotecznego online dla studentów Uniwersytetu Łódzkiego. Na podstawie wyników ankiety ewaluacyjnej e-szkolenia scharakteryzowano podejście studentów do kursu oraz ich ocenę umiejętności własnych w zakresie korzystania z usług bibliotecznych. We wnioskach zawarte zostały postulaty dotyczące dalszego przystosowywania szkolenia do potrzeb młodzieży akademickiej.

Słowa kluczowe: e-learning, szkolenie biblioteczne, pedagogika biblioteczna, metodologia, ankieta ewaluacyjna

Nauczanie na odległość. E-learning

Nauczanie na odległość, jako znaczący element edukacji, ma już kilkuletnią tradycję. Za początek zdalnej edukacji uważa się lata 30. XVIII wieku, kiedy to pojawiły się pierwsze kursy korespondencyjne, propagowane przez twórcę stenografii, Izaaka Pitmana (Plebańska & Kula, 2011, s. 7). W XX wieku nastąpił dynamiczny rozwój tej formy nauczania, a kolejnymi nośnikami stały się powstające media: radio i telewizja, w końcu także kompu-

tery (Tamże). Jednak w XXI wieku, w wyniku rewolucji internetowej, doszło do przewrotu także w tej dziedzinie. Dzięki globalnej sieci edukacja zdalna z dodatkowej formy kształcenia stała się jedną z głównych. Obecnie jest szeroko wykorzystywana zarówno w szkolnictwie wyższym, jak i kształceniu ustawicznym dorosłych, co ma szczególnie znaczenie w procesie tworzenia społeczeństwa wiedzy.

Jedną z najbardziej przejrzystych definicji edukacji na odległość zaprezentował Mirosław J. Kubiak, który przedstawił ją jako:

[...] metodę prowadzenia procesu dydaktycznego w warunkach, gdy nauczyciele i uczniowie (studenci) są od siebie oddaleni (czasami znacznie) i nie znajdują się w tym samym miejscu, stosując do przekazywania informacji – oprócz tradycyjnych sposobów komunikowania się – również współczesne, bardzo nowoczesne technologie komunikacyjne, przesyłając: głos, obraz wideo, komputerowe dane oraz materiały drukowane. Współczesne technologie umożliwiają również bezpośredni kontakt w czasie rzeczywistym pomiędzy nauczycielem a uczniem za pomocą audioluminacji, niezależnie od odległości, jaka ich dzieli (2000, s. 11).

E-learning wyodrębnił się jako proces nauczania dzięki nowym technologiom, które zapewniają kontakt pomiędzy nauczycielem a studentem w czasie rzeczywistym, bez względu na dzielącą ich odległość. Wydaje się, że właśnie ten element przesądził o gwałtownym wzroście popularności takiej formy przekazywania wiedzy. Jest to aspekt widoczny także w licznych definicjach, jakie można spotkać w literaturze. Wspólną cechą stało się w nich rozumienie e-learningu jako wszelkich działań „wspierających proces szkolenia za pomocą nowoczesnych technologii teleinformatycznych” (Plebańska & Kula, 2011, s. 11–12).

Opracowana została także stosunkowo szeroka typologia dotycząca nauczania na odległość w środowisku teleinformatycznym, różniująca następujące typy e-learningu:

- nauczanie synchroniczne – w którym studenci i nauczyciel uczestniczą w realizacji procesu nauczania w tym samym czasie (należą tutaj webinaria oraz wideokonferencje);
- nauczanie asynchroniczne – w sytuacji, gdy proces nauczania jest realizowany w dowolnym, dogodnym dla uczestników czasie;
- nauczanie mieszane (blended learning) – kiedy tradycyjne kursy uzupełniane są e-learningiem (Kramerek, 2007, s. 106–107).

Nowe media stały się dla procesu nauczania elastycznym i łatwo dostępnym środowiskiem, co stanowi źródło najważniejszych zalet e-learningu. Dzięki indywidualizacji uczenia się (która pozwala na dostosowanie zakresu, tempa, intensywności i poziomu szkolenia do możliwości i potrzeb poszczególnych uczestników) (Plebańska & Kula, 2011, s. 11–12), dostępowi do róż-

norodnych źródeł informacji, elastyczności czasu i miejsca procesu nauczania-uczenia się oraz naboru studentów, jak również stworzeniu możliwości zdobywania wiedzy przez osoby, które wcześniej miały problemy z dostępem do edukacji (niepełnosprawni, kobiety wychowujące dzieci itp.) (Siemieniecki, 2005, s. 14–15) e-learning zyskał ogromną popularność, zarówno jako narzędzie wykorzystywane obecnie już masowo w szkolnictwie wyższym, jak i szkoleniach zawodowych.

W literaturze przedmiotu przeważają pozytywne oceny e-learningu i przedstawiane są szeroko jego zalety. Jednak Bolesław Siemieniecki, opierając się na zagranicznych badaniach, podkreśla, że nauczanie na odległość jest mało efektywne w przypadku pewnych grup osób (Tamże, s. 16). W odniesieniu do studentów możemy mówić o silnie wpływających na obniżenie wyników użytkiwanych w szkoleniach zdalnych następujących cechach:

- niska kontrola wewnętrzna i konieczność kontroli zewnętrznej;
- niska abstrakcyjność myślenia;
- małe umiejętności w zakresie samodzielnego przyswajania wiedzy (Tamże).

Wydaje się, że można te wnioski odnieść także do e-learningu, który jest swoistą formą nauczania na odległość.

Marlena Plebańska i Izabela Kula również wymieniły szereg wad, odnosząc je bezpośrednio do e-szkoleń (Plebańska & Kula, 2011, s. 12). Podobnie jak Siemieniecki, wskazały na brak samodyscypliny i motywacji uczestników jako ewentualną przyczynę niskich wyników nauczania, dodatkowo wymieniły:

- bariery mentalne uczestników kursów (negatywne nastawienie do nauczania na odległość, opór osób szkolonych wobec pracy z komputerem);
- brak kompetencji informatycznych (brak umiejętności obsługi komputera na poziomie niezbędnym do realizacji e-szkolenia) (Tamże).

Warto zauważyć w tym miejscu, że organizator szkoleń często nie ma żadnego wpływu na wymienione wyżej problemy uczestników kursów.

Jako dodatkowe (w porównaniu ze szkoleniami stacjonarnymi) utrudnienia dotyczące organizacji kursów e-learningowych, autorki zwróciły uwagę na:

- wysoki koszt opracowania i wdrożenia szkoleń;
- konieczność zaangażowania pracowników o szerokim zakresie kwalifikacji (oprócz nauczycieli – informatyków, grafików, techników itd.);
- wiarygodność procesów sprawdzających wiedzę;
- koszty bazy informatycznej, niezbędnej do przeprowadzenia szkoleń (Tamże).

E-szkolenia w bibliotekach naukowych

Jedną z funkcji bibliotek akademickich jest pedagogika biblioteczna, rozumiana głównie jako proces edukacyjny umożliwiający studentom nabycie umiejętności pozwalających na sprawne korzystanie z zasobów wiedzy i źródeł informacji, dziś często prowadzonych jako dwa oddzielne kursy:

- szkolenie (przysposobienie) biblioteczne, mające na celu zapoznanie studentów z biblioteką i zasadami korzystania ze zbiorów;
- prowadzone na wszystkich poziomach studiów (i rzadziej, dla pracowników naukowych) kursy z zakresu kompetencji informacyjnych, na których uczestnicy nabywają umiejętności związane ze skutecznym, relevantnym wyszukiwaniem, selekcjonowaniem i wykorzystywaniem informacji naukowej w źródłach tradycyjnych i elektronicznych.

Mając na celu maksymalne ułatwienie użytkownikom dostępu do potrzebnych informacji biblioteki tworzą kursy e-learningowe, dostępne online 24/7. Kursy te mają tą przewagę nad tradycyjnymi szkoleniami, że można z nich korzystać w dogodnym dla czytelnika czasie i w zakresie, jaki jest potrzebny. Stanowią więc doskonale udogodnienie, choć z pewnością nie zastępują całkowicie tradycyjnego stylu nauczania, wiążącego się z fizyczną wizytą uczestnika kursu w bibliotece. Przy wykorzystaniu istniejącej bazy informatycznej i zasobów ludzkich (zatrudnionych na uczelni informatyków i bibliotekarzy) oraz darmowych platform e-learningowych (np. Moodle), kursy te nie powodują także dodatkowych, wysokich kosztów dla tworzących je instytucji.

Ewa Jadwiga Kurkowska przeprowadziła w 2012 r. badania dotyczące wykorzystania platform e-learningowych przez biblioteki publiczne uczelni akademickich (2012). Wykazała ona, że wiosną 2012 roku e-szkolenia przygotowywało 21 bibliotek, co stanowiło ok. 30% wszystkich badanych placówek, a aż 19 z nich korzystało z platformy Moodle. Najczęściej kursy były tworzone dla studentów i pracowników danej uczelni, ale w niektórych przypadkach można było zarejestrować się na platformie jako „gość”, będąc osobą niezwiązaną z uczelnią (Tamże). Rozwój technologiczny pozwala z dużą dozą prawdopodobieństwa założyć, że w latach 2012–2016 szkoleń e-learningowych w bibliotekach uczelnianych przybyło.

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego pierwszy e-learningowy kurs szkolenia bibliotecznego utworzyła w roku akademickim 2011/2012. Zrezygnowano jednocześnie z tradycyjnego nauczania, które było wcześniej przeprowadzane w budynku Biblioteki. W prowadzonym online szkoleniu zawarto stosunkowo mało wiedzy teoretycznej, skupiając się na informacjach dotyczących najważniejszych usług bibliotecznych. Zamieszczono także kilka prostych ćwiczeń,

dzięki którym studenci mogą utrwalić zdobytą wiedzę i sprawdzić, jak w praktyce można ją wykorzystać.

Przygotowany przez BUŁ kurs szkolenia bibliotecznego znajduje się na platformie Moodle UŁ i jest dostępny online w dwóch wersjach: w języku polskim oraz w języku angielskim. Szkolenie zostało przygotowane przy współpracy z Międzywydziałowym Zakładem Nowych Mediów i Nauczania na Odległość UŁ¹. Latem 2013 r. została opracowana nowa postać kursu, w której wykorzystano bliskie młodym użytkownikom bibliotek środki przekazu: komiks, prezentacje komputerowe oraz film. Zmiany te miały na celu zachęcenie studentów do korzystania z kursu (nie na wszystkich wydziałach UŁ szkolenie biblioteczne jest obowiązkowe²) oraz uprzyjemnienie nauki. Niestety, wysiłek bibliotekarzy włożony w przygotowanie kursu nie spotkał się ze zbyt entuzjastycznym przyjęciem ze strony sporej części użytkowników.

Grupa badawcza

W roku akademickim 2014/2015 przeprowadzone zostało badanie ewaluacyjne kursu, którego celem – między innymi – było określenie potrzeb studentów oraz stopnia ich zadowolenia ze zdobytych w trakcie kursu umiejętności (por. Jerzyk-Wojtecka, 2015). Szkolenie formalnie trwało od 15.10.2015 do 15.12.2015, faktycznie jednak studenci korzystali z kursu do końca roku akademickiego i tak też splotywały ankiety (ostatnia z datą 22.09.2016).

W dwóch pierwszych pytaniach ankiety studenci podawali stopień studiów i wybierali wydział, na którym się uczyli. Po opcji „inne” można było wpisać dodatkową informację dotyczącą wydziału. Opcja ta była przeznaczona dla osób, których wydziałów nie było na liście, czyli takich, na których szkolenie nie było obowiązkowe. Jednak w pytaniu „Jakich? A może studiujesz na dwóch wydziałach” podawano powtórnie, tym razem często błędnie, nazwę wydziału lub wręcz kierunku studiów³. Jednocześnie niektórzy ankietowani wybierali opcję „inne” mimo że studiowali na wydziale znajdującym się na liście.

W badaniu wzięli udział studenci będący uczestnikami kursu, przy czym był on dostępny dla wszystkich studentów UŁ, nie tylko tych, dla których szkolenie biblioteczne jest obowiązkowe. Ponieważ ankieta nie była obowiązkowa, niemal połowa kursantów jej nie wypełniła – na 5140 osób było to 54%

¹ W 2015 r. Zakład ten został zlikwidowany, a jego funkcje przejęło Centrum Informatyki UŁ.

² Szkolenie jest obowiązkowe na następujących wydziałach UŁ: Biologii i Ochrony Środowiska, Chemii, Ekonomiczno-Socjologicznym, Filologicznym, Filozoficzno-Historycznym, Fizyki i Informatyki Stosowanej, Studiów Międzynarodowych i Politologicznych.

³ Np. „Analityka Gospodarcza”, „Międzynarodowe studia kulturowych”, „fil.rom.+j.ang.”, „inf” i inne; źródło cytatów: wypowiedzi studentów w ankietach, badanie własne.

(2771 ankiety), z czego 2742 ankiety przesłali studenci, dla których szkolenie było obowiązkowe⁴, a 29 ankiet pochodziło od studentów z pozostałych wydziałów. Szczegółowy rozkład nadesłanych ankiet według wydziałów zawiera tabela 1.

Tabela 1. Liczba nadesłanych ankiet według wydziałów (n=2771)

Lp.	Wydział	Liczba ankiet (w %)
1.	Biologii i Ochrony Środowiska	10,0
2.	Chemii	3,4
3.	Ekonomiczno-Socjologiczny	41,5
4.	Filologiczny	32,7
5.	Filozoficzno-Historyczny	2,4
6.	Fizyki i Informatyki Stosowanej	3,0
7.	Studiów Międzynarodowych i Politologicznych	5,7
8.	Nie objęte obowiązkowym szkoleniem	1,0
Razem:		100,0

Źródło: badanie własne

W omawianej grupie największą część stanowili studenci pierwszego roku studiów licencjackich. Być może był to skutek większej – w porównaniu do studiów magisterskich – ich liczby. Niezbyt liczną grupę stanowili doktoranci. Szczegółowe dane zawiera rys. 1 i tabela 2.

Tabela 2. Rozkład grup studentów według wydziałów (n=2771)

Lp.	Wydział	I stopień studiów (w %)	II stopień Studiów (w %)	III stopień studiów (w %)
1.	Biologii i Ochrony Środowiska	60,0	38,2	0,9
2.	Chemii	66,3	32,6	1,0
3.	Ekonomiczno-Socjologiczny	59,0	40,2	0,8
4.	Filologiczny	61,3	38,0	0,7
5.	Filozoficzno-Historyczny	92,5	6,0	1,5
6.	Fizyki i Informatyki Stosowanej	74,1	18,8	7,0
7.	Studiów Międzynarodowych i Politologicznych	63,9	35,4	0,6
8.	Wydziały nie objęte obowiązkowym szkoleniem	75,9	20,7	3,4
Razem z danego stopnia studiów:		62,0	37,0	1,0

Źródło: badanie własne

⁴ Zob. przyp. 2.

Ankieta

Ankieta ewaluacyjna miała na celu zbadanie opinii studentów dotyczących następujących zagadnień:

- materiałów zawartych w szkoleniach;
- umiejętności własnych po szkoleniach;
- zawartych w kursie ćwiczeń;
- zasad korzystania z BUŁ;
- sposobu, w jaki student korzystał z kursu.

Zawierała dodatkowo pytanie o przydatność szkolenia uzupełniającego w budynku Biblioteki.

W sumie w skład ankiety wchodziło 9 pytań półotwartych, przy każdym z nich studenci mogli wpisać swoje uwagi, z czego dość licznie korzystali. Wypowiedzi te stanowią bogaty materiał badawczy, który świadczy niejednokrotnie o emocjach, jakie budzi wśród studentów szkolenie biblioteczne. Zrzuty ekranu ankiety znajdują się w Załączniku 1.

Analiza danych

1. Szkolenie i jego wyniki

W pierwszych trzech pytaniach ankiety studenci oceniali objętość materiału szkolenia, własne umiejętności po szkoleniu oraz przydatność zawartych w nim ćwiczeń. Należy tutaj dodać, że ćwiczenia te nie są obligatoryjne (tzn., że można rozwiązać test nie zrobiwszy ćwiczeń), stanowią jednak dość istotny składnik, ponieważ pozwalają studentom sprawdzić wiedzę teoretyczną, którą nabywają w trakcie kursu.

Materiał szkolenia stanowią trzy niezbyt długie prezentacje: „Informator BUŁ” w postaci komiksu (16 slajdów), „Katalogi” (43 slajdy) oraz „Zasoby elektroniczne” (28 slajdów). Dodatkowo w szkoleniu znajdują się krótkie filmy szkoleniowe, na których pokazano studentom, jak wykonywać niektóre czynności biblioteczne (np. samodzielnie wypożyczać książki w wolnym dostępie za pomocą automatu). Zapoznanie się z całością szkolenia nie powinno zająć więcej niż dwie godziny. Projektanci szkolenia postawili sobie za cel zawarcie w nim najbardziej niezbędnych informacji, przede wszystkim na temat praktycznego korzystania z biblioteki. Wszystkie szczegóły teoretyczne zostały ograniczone – z punktu widzenia bibliotekarza – do minimum.

System biblioteczny Biblioteki UŁ jest jednak dość skomplikowany, a coraz większe zbiory elektroniczne dodatkowo utrudniają sprawne korzystanie z biblioteki. Pracownicy BUŁ na co dzień spotykają się z brakiem podstawowych informacji o zasobach, zarówno ze strony studentów, jak i pracowników naukowych.

Rys. 1. Slajd z komiksu „Informator BUŁ”
Projekt i oprac. graficzne: Maciej Kolasa, tekst: pracownicy OIN BUŁ

Źródło: Szkolenie biblioteczne BUŁ, [dostęp: 20.07.2016],
<https://moodle.uni.lodz.pl/course/view.php?id=588>

Rys. 2. Slajd z prezentacji „Zasoby elektroniczne”
Oprac. graficzne Maciej Kolasa, tekst Justyna Jerzyk-Wojtecka

Źródło: Szkolenie biblioteczne BUŁ, [dostęp: 20.07.2016],
<https://moodle.uni.lodz.pl/course/view.php?id=588>

W badaniu ewaluacyjnym studenci oceniali czas trwania i poziom trudności szkolenia bibliotecznego. Szczegółowy wynik badania prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Ocena długości materiałów zawartych w szkoleniu bibliotecznym (n=2771)

Lp.	Wydział	Materiał szkolenia był: (w %)			
		za długi	w sam raz	za krótki	nie mam zdania
1.	Biologii i Ochrony Środowiska	52,8	32,5	3,2	8,6
2.	Chemii	62,0	21,0	4,2	12,6
3.	Ekonomiczno-Socjologiczny	51,0	34,5	3,4	11,2
4.	Filologiczny	53,4	33,0	2,4	11,3
5.	Filozoficzno-Historyczny	58,2	22,4	0	19,4
6.	Fizyki i Informatyki Stosowanej	50,6	30,6	4,7	14,0
7.	Studiów Międzynarodowych i Politologicznych	50,6	34,8	0	14,5
8.	Wydziały nie objęte obowiązkowym szkoleniem	38,0	31,0	7,0	24,0
Wszyscy anketowani:		52,3	33,0	3,0	11,6

Źródło: badanie własne

Ewaluacja wykazała, że punkt widzenia większości studentów znacząco różni się od stanowiska bibliotekarzy pracujących nad kursem. Ponad połowa badanych uznała szkolenie biblioteczne za zbyt długie. Z komentarzy uczestników kursu można wnioskować, że część z nich uważała udział w szkoleniu bibliotecznym za stratę czasu i niepotrzebny wysiłek; „[kurs] nie powinien być obowiązkowy, uważam że ten test mi do niczego nie był potrzebny”, „Zajmowanie czasu niepotrzebnie studentom”⁵. Zawartych w szkoleniu informacji według niektórych studentów było zbyt wiele, a materiał był zbyt trudny do przyswojenia: „materiał był za długi przez to niezbędne informacje do zaliczenia testu ciężko było zauważyć i zapamiętać”, „Beznadziejny i bardzo trudny nie potrzebny”⁶. Zdarzają się także studenci, którzy mają takie przemyślenia: „Dlaczego każdy musi przechodzić ten skoro nie każdy zamierza korzystać z biblioteki... TO jest chore i bez sensu. Poza tym kurs jest za długi i wiele informacji jest zbyt obfitych”⁷.

Ponad jedna trzecia studentów była zadowolona z uczestnictwa w kursie, a ich wypowiedzi – niemal równie liczne – przeciwstawiają się miążdżącej krytyce przeciwników szkolenia: „Te interaktywne podejście jest naprawdę dobre dla studentów, sprzyja szybkiemu odnalezieniu się w BUŁ”, „Mógłby być trochę krótszy aczkolwiek w dobry sposób ukazuje możliwości korzystania z różnego rodzaju źródeł”, „Fajny, napisany zrozumiale”.

Grupa studentów, która wzięła udział w szkoleniu nieobowiązkowo i wypełniła ankietę jest zbyt mała, by potraktować ją jako grupę kontrolną (nieco ponad 1% wszystkich uczestników kursu), niemniej wyraźnie widać różnice w podejściu do szkolenia – w porównaniu ze studentami, dla których było ono obligatoryjne.

W uwagach studentów pojawiły się też skargi na problemy sprzętowe, zupełnie niezależne od Uniwersytetu i pracowników Biblioteki – jak na przykład problemy z wolnym ładowaniem prezentacji (którego przyczyną mogło być słabe łącze internetowe) czy też niedookreślone trudności związane z odczytaniem tekstu: „Materiał był nieczytelny i mało zrozumiały”⁸.

Dodatkowe skargi pochodziły od studentów drugiego stopnia, którzy powtórnie musieli przystąpić do kursu i testu, co rzeczywiście często mogło być niepotrzebne. Bibliotekarze jednak nie mają żadnego wpływu na to, komu dany wydział każe zdobyć zaliczenie oraz dlaczego uzyskane w pierwszym roku licencjatu zaliczenia nie są ważne na studiach magisterskich.

⁵ Uwagi studentów zamieszczone w ankietach, zachowano oryginalną pisownię. Źródło: badanie własne.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże. Podkreślenie autorki.

⁸ Tamże.

Szkolenia biblioteczne online...

Można się domyślać, że konieczność odbycia szkolenia i rozwiązania testu w celu zdobycia zaliczenia w dużym stopniu mogły nastawić studentów negatywnie. Dodatkowo wydaje się, że studenci pierwszego roku – przynajmniej w dużej części – nie postrzegają wiedzy o bibliotece jako użytecznej, przez co mogą mieć trudności z jej przyswojeniem. Z ich wypowiedzi wynika, że całą wiedzę chcieliby otrzymać na miejscu w Bibliotece, niestety, z doświadczeń pracowników wiadomo, że nie zawsze potrafią wyartykułować swoje potrzeby informacyjne, boją się zapytać bibliotekarza lub czerpią wiadomości – często wątpliwej jakości – od kolegów.

Studentów poproszono także o opinie, które miały pokazać ich odczucia związane z efektywnością kursu. Tabela 4 pokazuje, jak ocenili oni własne umiejętności nabyte podczas szkolenia bibliotecznego.

Tabela 4. Umiejętności studentów po szkoleniu bibliotecznym według ich opinii (n=2771)

Lp.	Wydział	Swoje umiejętności dotyczące korzystania z BUŁ i wyszukiwania materiałów po szkoleniu oceniam jako: (w %)			
		lepsze	takie same	gorsze	nie mam zdania
1.	Biologii i Ochrony Środowiska	41,8	34,6	12,1	11,0
2.	Chemii	30,5	34,7	24,2	10,5
3.	Ekonomiczno-Socjologiczny	44,5	35,8	9,0	10,6
4.	Filologiczny	37,7	36,0	14,0	12,2
5.	Filozoficzno-Historyczny	26,9	43,3	17,9	11,9
6.	Fizyki i Informatyki Stosowanej	38,8	32,9	17,6	10,6
7.	Studiów Międzynarodowych i Politologicznych	46,8	32,9	10,1	10,1
8.	Wydziały nie objęte obowiązkowym szkoleniem	46,4	46,4	6,9	3,4
Wszyscy ankietowani:		41,0	35,8	12,0	11,1

Źródło: badanie własne

Jak wynika z przedstawionych danych, uczestnicy kursu byli dość krytyczni wobec jego efektów. Na Wydziale Filologicznym liczba studentów, którzy byli zadowoleni z nabytych umiejętności jest niewiele wyższa od tych, którzy uznali, że niczego się nie nauczyli. Niepokoić może fakt, że aż 12% ankietowanych uznało, że ich umiejętności uległy pogorszeniu. Negatywne nastawienie sporej części studentów do kursu mogło również mieć wpływ na ich opinie dotyczące nabytych umiejętności.

W dołączonych do ankiety opiniach studentów znalazło się dużo krytycznych uwag na temat umiejętności praktycznych: „moje umiejętności są znacznie lepsze, ale nie potrafiłabym mimo to sama wypożyczyć żadnej książ-

ki”, „nie rozumiałem, w jaki sposób wyszukiwać książki w zasobach wolno-dostępnych”, „Ale nadal nie są wystarczające. Dopiero po przeczytaniu 2, 3 razy można lepiej zrozumieć o co chodzi, a najlepiej pójść i zobaczyć i tak”⁹.

W materiale szkolenia – bezpośrednio w prezentacjach – znajduje się kilka interaktywnych ćwiczeń, które mają na celu wypróbowanie w praktyce zdobytych umiejętności teoretycznych. Ich wykonanie wymaga jednak posiadania konta bibliotecznego, ponieważ niektóre czynności w Multiwyszukiwarce i Katalogu głównym można wykonać jedynie po zalogowaniu się jako czytelnik, co może być dla niektórych pewnych utrudnieniem (trzeba się najpierw zapisać do Biblioteki). Studenci zostali zapytani o użyteczność tych ćwiczeń, a także o to, czy w ogóle je wykonywali. Ich odpowiedzi zestawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Opinie studentów na temat ćwiczeń zawartych w materiale szkolenia (n=2771)

Lp.	Wydział	Czy ćwiczenia były przydatne? (w %)			
		tak, pomogły	nie zrobiłem ćwiczeń	były bez sensu	nie mam zdania
1.	Biologii i Ochrony Środowiska	48,6	15,7	14,0	21,7
2.	Chemii	32,6	16,8	27,4	23,2
3.	Ekonomiczno-Socjologiczny	43,0	21,6	14,7	20,5
4.	Filologiczny	42,4	21,2	13,2	23,0
5.	Filozoficzno-Historyczny	28,3	29,8	18,0	23,9
6.	Fizyki i Informatyki Stosowanej	27,0	33,0	23,5	16,5
7.	Studiów Międzynarodowych i Politologicznych	47,5	21,5	8,9	21,5
8.	Wydziały nie objęte obowiązkowym szkoleniem	44,8	17,2	10,3	27,6
Wszyscy ankietowani:		42,5	21,2	14,5	21,6

Źródło: badanie własne

Wyniki badania wyraźnie pokazały zróżnicowane podejście studentów do ćwiczeń na poszczególnych wydziałach. Ćwiczenia były przydatne dla 42,5% wszystkich studentów. Na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska jako przydatne oceniła je niemal połowa ankietowanych, a na Wydziale Fizyki i Informatyki Stosowanej zaledwie 27%. Podobnie zróżnicowany był odsetek osób, które w ogóle skorzystały z ćwiczeń — wahał się on od 15,7% do 33% na różnych wydziałach. Biorąc pod uwagę ogólną niechęć studentów do szkolenia bibliotecznego, wyrażoną w ich opiniach, wynik 14,6% negatywnych opinii o ćwiczeniach można uznać za dosyć dobry.

⁹ Tamże.

W uwagach studenci zamieścili zarówno opinie krytyczne: „wogóle mi sie nie przydały są bezsensu”, „Przynajmniej do wykonania testu nie były pomocne”, „Nie podniosły w widocznym stopniu moich umiejętności, były zbyt uproszczone i może odrobinę za mało liczne [sic!]”¹⁰; jak i bardzo pozytywne: „ćwiczenia były ok. do testu nie pomogły ale ogólnie przydatne może nawet mogło by być ich więcej ale jako oddzielny panel”, „Ćwiczenia umożliwiły mi natychmiastowe utrwalenie wiedzy”, „Ćwiczenia to świetny pomysł”¹¹.

2. Zasady korzystania z Biblioteki UŁ w oczach studentów

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, podobnie jak inne duże biblioteki uniwersyteckie, ma duże zbiory tradycyjne (około 2 mln woluminów), jak i elektroniczne (niespełna 250 tys. tytułów książek i czasopism). Rozliczne kolekcje, ich rozmieszczenie oraz kilka różnych katalogów, mogą nowego użytkownika wprawić w spore zakłopotanie, szczególnie jeśli nie zetknął się wcześniej z usługami tego typu instytucji. Sytuację dodatkowo komplikuje to, że w katalogu głównym można jednocześnie przeszukiwać zasoby Biblioteki Głównej i bibliotek wydziałowych, co dla doświadczonych użytkowników jest ułatwieniem, jednak nowicjuszm rozpoznanie właściwego zbioru sprawia problemy. Dlatego w ankiecie znalazło się pytanie, jak po kursie studenci oceniają stopień komplikacji oferowanych usług bibliotecznych. Zestawienie wyników prezentuje tabela 6.

Tabela 6. Opinie na temat stopnia trudności korzystania z usług BUŁ (n=2771)

Lp.	Wydział	Uważam, że zasady korzystania z BUŁ są:			
		jasne i klarowne	w porządku	bardzo skomplikowane	nie mam zdania
1.	Biologii i Ochrony Środowiska	23,6	55,0	16,0	5,3
2.	Chemii	16,8	43,2	27,4	12,6
3.	Ekonomiczno-Socjologiczny	22,6	55,0	15,0	7,6
4.	Filologiczny	20,0	52,3	20,2	7,8
5.	Filozoficzno-Historyczny	29,8	38,8	18,0	13,4
6.	Fizyki i Informatyki Stosowanej	25,9	51,8	15,3	7,0
7.	Studiów Międzynarodowych i Politologicznych	23,4	55,7	17,7	3,2
8.	Wydziały nie objęte obowiązkowym szkoleniem	13,8	65,5	17,2	3,4
Wszyscy ankietowani:		21,9	53,3	17,4	7,4

Źródło: badanie własne

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

Oceny studentów wykazały, że korzystanie z BUŁ nie jest według nich trudne, taką odpowiedź dało w sumie 75% ankietowanych. W świetle tych wyników zastanawia fakt, że przyswojenie wiedzy o podstawowych usługach Biblioteki sprawiło studentom tak wiele kłopotów. Ta sprzeczność mogła wynikać z faktu, że studenci nie zagłębiali się w treść informacji (niektórzy w opiniach przyznawali się do tego, że nie przeczytali tekstu kursu, a test zdawali licząc na szczęście).

3. Test i jego ocena

Ponieważ dla wskazanych wyżej siedmiu wydziałów UŁ kurs kończy się zaliczeniem, konieczne jest rozwiązanie testu po jego ukończeniu. Studenci mogli podchodzić dwukrotnie do testu, który składał się z piętnastu pytań. Osiem poprawnych odpowiedzi było warunkiem otrzymania zaliczenia. Wszystkie pytania znajdujące się w teście zostały napisane na podstawie gotowego kursu.

Okazało się jednak, że studenci mieli poważne trudności z rozwiązaniem testu, mimo możliwości jego powtórzenia. Jedną z przyczyn z pewnością był fakt, że nie zawsze czytali oni tekst kursu (bądź czytali nieuważnie) i od razu przystępowali do zaliczenia, co często kończyło się prośbami do bibliotekarzy – opiekunów danego kierunku – o włączenie dodatkowej możliwości podejścia do testu. Niestety, jak to wykazano powyżej, studenci niezbyt poważnie traktują szkolenie biblioteczne i zawartą w nim wiedzę.

Tabela 7 prezentuje wyniki dotyczące opinii studentów na temat stopnia trudności testu. W zamieszczonych w ankiecie dodatkowych uwagach skarżą się na szczegółowość pytań i samą konieczność zdobywania zaliczenia: „ten test nic mi nie dał i na pewno po tym teście nie będę korzystał z biblioteki”, „nie widzę sensu w tym teście i do czego on ma mi służyć”, „i tak tego nie zapamiętam, a test był robiony metodą strzałów i »na logikę« – strata czasu”, „pytania są zbyt szczegółowe”¹². Jednocześnie niespełna połowie studentów test nie sprawiał problemów, a dla niewielkiego grona – 0,8% – był zbyt łatwy.

Tabela 7. Ocena stopnia trudności testu (n=2771)

Lp.	Wydział	Test zaliczeniowy kończący szkolenie był: (w %)			
		zbyt łatwy	w sam raz	za trudny	nie mam zdania
1.	Biologii i Ochrony Środowiska	0	47,9	40,3	11,8
2.	Chemii	0	42,1	44,2	14,7
3.	Ekonomiczno-Socjologiczny	1,2	46,3	39,0	13,6

¹² Tamże.

Lp.	Wydział	Test zaliczeniowy kończący szkolenie był:			
		zbyt łatwy	w sam raz	za trudny	nie mam zdania
4.	Filologiczny	0,4	51,5	34,7	13,2
5.	Filozoficzno-Historyczny	0,5	43,3	29,8	25,4
6.	Fizyki i Informatyki Stosowanej	3,5	47,0	37,6	11,8
7.	Studiów Międzynarodowych i Politologicznych	0,6	50,0	36,0	13,3
8.	Wydziały nie objęte obowiązkowym szkoleniem	0	55,2	34,5	10,3
Wszyscy anketowani:		0,8	48,3	37,4	13,5

Źródło: badanie własne

4. Dodatkowe zajęcia praktyczne

Nie tylko doświadczenie płynące z pracy codziennej bibliotekarzy, ale również wypowiedzi studentów w ankiecie świadczą o tym, że szkolenie online nie zapewnia jego uczestnikom odpowiedniej wiedzy praktycznej. Studenci pisali wprost: „Najlepszą nauką jest praktyka”, „praktyki nic nie zastąpi”, „takie szkolenie nie sprawdza się w praktyce – niewiele uczy studenta tak naprawdę”¹³. W ankiecie zapytano studentów, czy wzięliby udział w dobrowolnych dodatkowych szkoleniach. Tabela 8 prezentuje ich odpowiedzi.

Tabela 8. Gotowość do udziału w szkoleniach dodatkowych (n=2771)

Lp.	Wydział	Czy chciałbyś dodatkowo zwiedzić bibliotekę z bibliotekarzem, aby uzupełnić brakujące informacje? (w %)		
		tak	nie	nie mam zdania
1.	Biologii i Ochrony Środowiska	4,6	71,4	24,0
2.	Chemii	5,3	56,8	36,8
3.	Ekonomiczno-Socjologiczny	4,9	69,9	25,0
4.	Filologiczny	6,8	67,0	26,0
5.	Filozoficzno-Historyczny	4,5	70,0	25,4
6.	Fizyki i Informatyki Stosowanej	8,2	65,9	25,9
7.	Studiów Międzynarodowych i Politologicznych	5,0	65,2	29,7
8.	Wydziały nie objęte obowiązkowym szkoleniem	17,2	65,5	17,2
Wszyscy ankietowani:		5,8	68,2	25,9

Źródło: badanie własne

¹³ Tamże.

Jak widać, zainteresowanie dodatkowymi zajęciami nie było duże, nie przekroczyło 6%. Wstępnie zgłosiło się na nie 159 osób. Chętni mogli podać swoje maile, na które następnie wysyłana była informacja o terminach zajęć. Ostatecznie frekwencja na zajęciach była jednak bardzo niska, wzięło w nich udział zaledwie 40 studentów.

5. Modele przystępowania do szkolenia bibliotecznego przez studentów

Ostatnie zagadnienie ankiety miało zbadać sposoby, jakie studenci wykorzystywali do rozwiązania testu. Ponieważ, jak widać z powyższych wyników, zdobycie zaliczenia ze szkolenia bibliotecznego – przynajmniej dla części studentów – było dość trudne, nasuwał się wniosek, że będą szukali dróg, by sobie ułatwić sobie rozwiązanie testu. Jak wynika z ich deklaracji¹⁴ (a także z wiedzy opiekujących się poszczególnymi wydziałami UŁ bibliotekarzy), część z nich w ogóle nie zapoznaje się z treścią kursu i przechodzi od razu do rozwiązywania testu. Poniższe zestawienie prezentuje, jak studenci korzystali z kursu i rozwiązywali test (tabela 9).

Tabela 9. Modele przystępowania do szkolenia bibliotecznego przez studentów (n=2771)

Lp.	Wydział	Czy szkolenie biblioteczne robiłeś: (w %)			
		sam, na domowym komputerze	z kolegami	w bibliotece, korzystając z pomocy	żadne z powyższych
1.	Biologii i Ochrony Środowiska	90,0	3,9	0,4	5,0
2.	Chemii	86,3	3,2	2,1	8,4
3.	Ekonomiczno-Socjologiczny	92,5	2,6	0	4,6
4.	Filologiczny	88,3	6,9	0,5	4,1
5.	Filozoficzno-Historyczny	91,0	3,0	0	6,0
6.	Fizyki i Informatyki Stosowanej	87,0	8,2	0	4,7
7.	Studiów Międzynarodowych i Politologicznych	91,1	3,8	0	4,4
8.	Wydziały nie objęte obowiązkowym szkoleniem	100,0	0	0	0
Wszyscy ankietowani:		90,5	4,4	0,3	4,6

Źródło: badanie własne

¹⁴ Studenci pisali wprost: „nie zapoznałem się z materiałami”, „przeczytałem tylko komiks”; uwagi studentów zamieszczone w ankietach, zachowano oryginalną pisownię. Źródło: badanie własne.

Wyniki ankiety wyraźnie pokazały, że znacząca większość studentów (ponad 90%) przerabiała materiał kursu i rozwiązywała test samodzielnie. Dosłownie kilka osób pomyślało o tym, żeby przyjść do biblioteki i skorzystać z pomocy bibliotekarza, co jeszcze można wytłumaczyć lękiem przed biblioteką i brakiem informacji, że taka możliwość istniała. Jednak dlatego tylko nieco ponad 4% studentów próbowało podejść do tego zaliczenia w grupie? Powody oczywiście mogą być różne (brak dostępu do sprzętu komputerowego, brak czasu), ale jednym z głównych wydaje się to, że wiele osób przystępowało do kursu i testu w ostatniej chwili (tuż przed północą 15.12.2014 r.) lub wręcz po terminie¹⁵.

Wnioski

Przedstawione powyżej wyniki badania wskazały na jedno z największych wyzwań stojących obecnie przed bibliotekami naukowymi: konflikt pomiędzy niechęcią studentów do zdobywania wiedzy a promocją instytucji w tej grupie użytkowników.

Wojciech Broszkiewicz charakteryzuje podejście młodzieży do wiedzy w następujący sposób „[...] główny nacisk nie jest tu położony na nabywanie kompetencji – choć to jest też uwzględniane – ale na silnie artykułowany aspekt ludyczny. Jeśli chodzi o przygotowanie do życia, to w znacznej mierze dotyczy to umiejętności społecznych, a nie *sensu stricte* zdobywania wiedzy. Nie odmawiając młodym osobom prawa do »korzystania z życia« warto jednak podkreślić, że w kontekście kształtującego się społeczeństwa wiedzy zbyt mało uwagi poświęcają oni kwestii kształcenia się nie tylko w wymiarze formalnym” (2014, s. 90).

Niechęć do poszerzania wiedzy, a także komercyjne, „ludzyczne” i roszczeniowe podejście do kształcenia szczególnie wyraźnie widać w przedstawionych powyżej opiniach studentów, jakie dołączyli oni do wypełnionych ankiet. Żywotnym problemem pozostaje jednak takie przeszkolenie studentów, aby zapewnić im sprawny dostęp do zasobów bibliotecznych w przyszłości i jednocześnie nie zniechęcić całkowicie (np. poziomem trudności) do korzystania z biblioteki. Z drugiej jednak strony wielu młodych ludzi nie potrafi posługiwać się systemem bibliotecznym i ten brak wiedzy – bez odpowiedniego przeszkolenia – może w dużym stopniu zaważyć na jakości wykształcenia, które wyniosą z uczelni. Szczególnie jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że wielu z nich nie lubi zwracać się o pomoc do bibliotekarza.

¹⁵ W dniach 14–15.12.2014 wpłynęło łącznie 843 ankiety, co stanowi ponad 30%. Można stąd wysnuć wniosek, że podobne proporcje odnoszą się do uczestnictwa w kursie i rozwiązywania testu zaliczeniowego.

Poziom studiującej młodzieży jest jednak bardzo zróżnicowany. Większość znakomicie radzi sobie zarówno z korzystaniem z Biblioteki UŁ, jak i zaliczeniem kursu. Natomiast w niektórych wypowiedziach ankietowych pojawił się specyficzny rodzaj niecierpliwości, wymaganie, aby system biblioteczny był jak najbardziej intuicyjny, tak, aby jego poznanie nie zajmowało dodatkowego czasu i było możliwie najprostsze. Wydaje się, że ten postulat bibliotekarze powinni szczególnie wnikliwie rozpatrzyć.

Wyniki ankiety wpłynęły znacząco na zmiany wprowadzone w szkoleniu. Tekst kursu został skrócony, pozostawiono jedynie podstawowe informacje umożliwiające sprawne korzystanie z biblioteki. Zmieniono także ćwiczenia, tak, żeby stały się przygotowaniem do testu końcowego. Sam test zawiera obecnie trzy zadania, polegające na wyszukaniu konkretnych materiałów i znalezieniu w katalogu bądź multiwyszukiwarce informacji, jak można z tych materiałów skorzystać. Zrezygnowano całkowicie z pytań dotyczących szczegółów funkcjonowania usług bibliotecznych. W roku akademickim 2016/2017 studenci mogli po raz kolejny ocenić kurs za pomocą ankiety ewaluacyjnej. Jej wyniki będą stanowić informację zwrotną dla bibliotekarzy, która pozwoli ocenić, czy wprowadzone zmiany są faktycznie użyteczne dla studentów.

Bibliografia

- Barczak, Andrzej [i in.] (2009). *Zdalna edukacja. Potrzeby, problemy, szanse i zagrożenia*. Warszawa: Instytut Audytu i Ewaluacji.
- Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego (b.d.). Pobrane 1 sierpnia 2016, z: <http://www.lib.uni.lodz.pl/?idx=ogolne>.
- Broszkiewicz, Wojciech (2014). Młodzi o młodości – definiowanie młodości i cech osobowościowych młodzieży w kontekście współczesnych wyzwań. *Rocznik Lubuski*, 40, część 2A. Pobrane 31 marca 2016, z: <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-2ca44657-973e-4115-9f86-03ae13407070>.
- Jerzyk-Wojtecka, Justyna (2015). Biblioteka XXI wieku – zakłócenia w komunikacji pomiędzy bibliotekarzem a użytkownikiem: jak się porozumieć? W: *Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej*, (s. 383–400). Wrocław: Atut.
- Juszczak, Stanisław (2002). *Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kramek, Zbigniew (red.) (2007). *Teoretyczno-metodyczne podstawy rozwoju e-learningu w edukacji ustawicznej*. Radom: Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy.
- Kubiak, Mirosław J. (2000). *Wirtualna edukacja*. Warszawa: „Mikom”.
- Kurkowska, Ewa J. (2012). Platformy e-learningowe w działalności dydaktycznej bibliotek publicznych uczelni akademickich. *E-Mentor*, 4. Pobrane 29 czerwca 2016, z: <http://www.e-mentor.edu.pl/mobi/artykul/index/numer/46/id/954>.

Szkolenia biblioteczne online...

- Kuźmicz, Krzysztof (2015). *E-learning. Kultura studiowania w przestrzeni sieci*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Plebańska, Marlena & Kula, Izabela (2011). *E-learning: treści, narzędzia, praktyka*. Warszawa: ALMAMER Szkoła Wyższa.
- Siemieniecki, Bronisław (red.) (2005). *Kształcenie na odległość w świetle badań i analiz*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Wagner, Jarosław (2011). *Kształcenie na odległość wspomagane komputerowo jako element procesu edukacji pedagogów*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Online library courses in University of Lodz Library. Results of evaluation survey

ABSTRACT: The article describes the basic methodological issues of the e-learning and their function in the preparation of the online library training for University of Łódź students. Supported with the results of the training evaluation survey, the students' attitude to the course and their own skills assessment of the library service knowledge was characterized. In conclusion, the demands for adjustments of the training to the needs of the academic youths have been made.

KEYWORDS: e-learning, library course, library pedagogy, methodology, evaluation survey

Załącznik nr 1. Zrzuty ekranu ankiety ewaluacyjnej

Ustawienia zaawansowane Pytania Podgląd Przeglądaj wszystkie odpowiedzi Non-respondents

Podgląd Kwestionariusza

Ankieta ewaluacyjna

• Jestem studentem Wydziału:

- Filologicznego
- Filozoficzno-Historycznego
- Ekonomiczno-Socjologicznego
- Studiów Międzynarodowych
- Biologii i Ochrony Środowiska
- Chemii
- Fizyki i Informatyki Stosowanej
- Innego

Jakiego? Moze studiujesz na dwóch wydziałach? Napisz jakich...

• Obecnie rozpocząłem:

- I stopień studiów
- II stopień studiów
- inne

• Uważam, że materiał, z jakim zapoznałem/ęm się podczas szkolenia był:

- za długi i przeladowany informacjami
- w sam raz
- za krótki, zabrakło mi pewnych informacji
- nie mam zdania

Uwagi:

• Swoje umiejętności dotyczące korzystania z BUL i wyszukiwania materiałów po szkoleniu oceniam jako:

- znacznie lepsze niż przed szkoleniem
- nie uległy zmianie
- teraz to już nic nie wiem
- nie mam zdania

Uwagi:

• Czy ćwiczenia znajdujące się w szkoleniu były dla Ciebie przydatne?

- Tak, pomogły mi lepiej zrozumieć materiał teoretyczny
- Nie zrobiłem ćwiczeń
- Ćwiczenia były bez sensu
- Nie mam zdania

Uwagi:

• Uważam, że zasady korzystania z BUL są:

- jasne i klarowne
- w porządku
- bardzo skomplikowane
- nie mam zdania

Uwagi:

Źródło: Kurs Przystosowanie Biblioteczne 2014/2015, [dostęp: 20.07.2016],
<https://moodle.uni.lodz.pl/mod/questionnaire/preview.php?id=15242>.

Szkolenia biblioteczne online...

• Test zaliczeniowy kończący szkolenie był:

- zbyt łatwy
- w sam raz
- za trudny
- nie mam zdania

• Czy chciałbyś dodatkowo zwięździć bibliotekę z bibliotekarzem, aby uzupełnić brakujące informacje?

- Tak (podaj email – powiadomimy Cię o terminach)
- Nie
- Nie mam zdania

Zainteresowany wycieczką? - podaj adres e-mail

• Czy szkolenie biblioteczne robiles:

- sam, na domowym komputerze
- w grupie kolegów – studentów
- w bibliotece, korzystając z pomocy bibliotekarza
- żadne z powyższych

Uwagi:

Submit preview Reset

Źródło: Kurs Przystosowanie Biblioteczne 2014/2015, [dostęp: 20.07.2016],
<https://moodle.uni.lodz.pl/mod/questionnaire/preview.php?id=15242>.